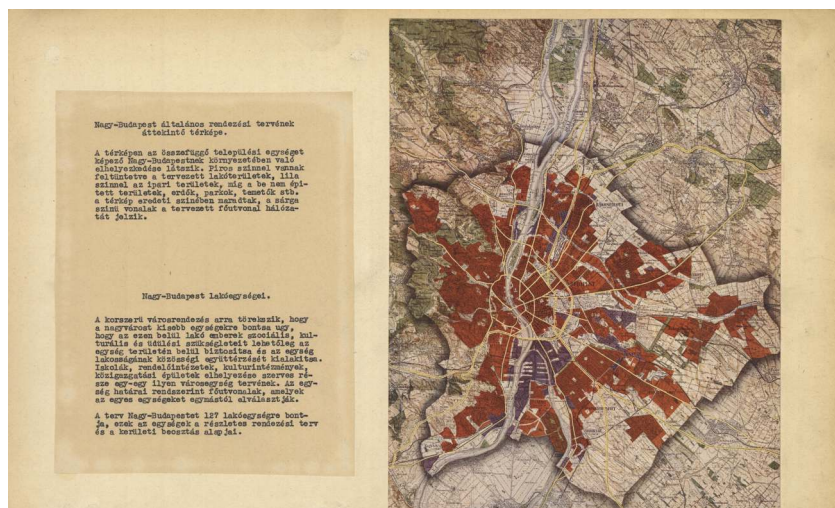

Budapest második egyesítése és egy betiltott dokumentum

Fotó: FSZEK

Nagy-Budapest rendezési terve a Budapest Gyűjteményben

Több évtizedes előkészítő munka után, 1950-ben hozták létre Nagy-Budapestet. Azt a közigazgatási keretet, melyben a város napjainkban is működik. Ennek során a főváros területe és lakossága is jelentős mértékben gyarapodott – joggal nevezhető ez az esemény Budapest második születésnapjának. 1950. január 1-jén 23 település lett Budapest része, mára többnyire külső kerületeit alkotják. Huszonhárom nagyon különböző település, például az önállótásra képes nagyváros, Újpest, a falusias jellegű Cinkota, a pezsgőgyártásáról világhírnű Budafok, vagy a tudatosan tervezett polgári nyaralótelep: Mátyásföld.

A 75 éves évforduló apropóján mutatjuk be azt az egyedi dokumentumot, melyet a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye őriz: Nagy-Budapest Általános Rendezési Tervét. A FSZEK fontosnak tartja, hogy a gyűjteményben őrzött várostörténeti források segítségével betekintést adjon az érdeklődőknek a második városegyesítés izgalmas és meghatározó időszakába.

Az évforduló kapcsán, számos esemény mellett, a Budapest Gyűjtemény közzé tett egy tematikus honlapot, egy virtuális kiállítást, melyen állományának válogatott anyagait mutatja be.

A honlapon megismerhetők a várossegysítéshez kapcsolódó alapidokumentumok, így a Nagy-Budapestet létrehozó törvény szövege, rendezési tervek, térképek és különböző, a város bővítésével kapcsolatos korábbi elképzelések. A virtuális kiállítás közelebb hozza a mai budapestiekhez a csatlakozó települések történeteit, társadalmi jellemzőit és helyi sajátosságait;

átfogó képet ad arról, hogyan alakultak ki ezek a városrészek, kik lakták őket, és milyen volt az ő mindennapi életük. Az oldalon összesen 330 digitalizált forrás érhető el – fotók, képeslapok, plakátok, hirdetések és korabeli újságcikkek válogatásai. Külön fejezetben 20 válogatott térkép is tanulmányozható, amelyek szemléletesen mutatják be, miként képzelték el Budapest határainak kiterjesztését a különböző tervezési időszakokban. A készítőik kiemelt szándéka volt, hogy ezek a dokumentumok és minden, ami a honlapon található, mindenki számára legyen letölthető és szabadon felhasználható.

A bemutatott dokumentumok közül kiemelkedő értékkel bír az 1948-as Általános Rendezési Terv, amelynek egyetlen teljes példányát, tkp. korrektúrázott kefelevonatát, – mely a térképmellékleteket is tartalmazza – a Budapest Gyűjtemény őrizi. A terv teljes egészében elérhető és letölthető a honlapról. Ez az egyedülálló dokumentum Preisich Gábor építész, a tervet készítő csoport vezetőjének ajándékaként került a könyvtárba.

Preisich Gábor (1909–1998) építész, urbanista, építészettörténész, a hazai modernista építészet meghatározója. 1933-ban alapította meg közös tervezőirodáját Vadász Mihállyal, akivel elsősorban modernista épületeket terveztek. Számos lakó- és bérház fűződik a nevükhöz, egyik legismertebb munkájuk a Bartók Béla úti Simplon (később Bartók) mozi épülete. Később Gerle Györggyel dolgozott együtt. 1945 után a Fővárosi Közmunkák Tanácsa alkalmazásában állt, fontos szerepet kapott a főváros újjáépítésének megtervezésében. A BUVÁTI főépítésze és városrendezési irodájának vezetője volt. Foglalkozott építész- és várostörténettel is, szá-

mos munkája mai napig a téma alapművének számít. Az általa tervezett épületek Budapest arculatának meghatározói.

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa által kidolgozott elvekre épülő általános rendezési terv 1948 nyarára készült el, az Építéstudományi és Tervező Intézetben felállított tervezőcsapat munkájaként. A mintegy ötven oldalas rendezési terv ismerteti Nagy-Budapest létrehozásának célját, a területek felhasználási módját, a lakóövezetek beosztását, a közlekedés, a közművek kialakításának terveit.

A rendezési terv egy rövid kivonata megjelent az Új Építészet 1948/3. számában, de ezt követően a Városházán már javában dúló politikai harcok következtében, a kommunista párt megtiltotta a rendezési terv kinyomtatását. Egyetlen, a térképanyagot is tartalmazó teljes példánya a Budapest Gyűjteménybe került. (A térképmellékletek nélküli példányok megtalálhatók még a Fővárosi Levéltárban, és a Magyar Építészeti Múzeumban is.)

A pótolhatatlan dokumentum könyvtárba kerüléséről maga Preisich Gábor így ír: „A további tervezést leállították, a kiadvány (a terv teljes változata – K. B.) nem jelenhetett meg. Kefelevonatának egyetlen példányát beragasztottam egy nagy albumba, majd leadtam a Szabó Ervin Könyvtárnak.”

Kiss Borbála